

1924 ÁPRILIS 15.

ERDÉSZETI LAPOK

LXIII. ÉVF.

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

KÖZLÖNYE

4. FÜZET

KIADJA: AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

Szerkeszti:

BUND KÁROLY

Megjelenik minden hó 15-én.

Előfizetési díj 1924 év II. felére 40.000 K (erd. altiszteknek 20.000 K)

Az Országos Erdészeti Egyesület tagjai a tagjárulékok (alap. kamat vagy tagdíj) és az időnkint közzétett pótdíj fejében kapják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, Lipótváros, Alkotmány-utca 6. sz. II. emelet

A lap irányával nem ellenkező hirdetések mérsékelt díjért közöltnének.

(Telefon: 37—22.)

Az Alföld felszine

Irta: dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár

(Befejező közlemény)

A folyók medrének helyváltozásai következtében különösen két képződményt találunk nagyon gyakran. Az egyik képződmény az elhagyott folyókanyarulat, az ugynevezett morotva. Tudjuk, hogy a kanyargós folyók kanyarulatai fokozatosan tulfejlődnek. A kanyarulat mindig jobban kiöblösödik, míg végre olyan hosszú vargabetűt ír le a folyó, hogy az árviz átszakítja a megkeskenyedett nyakat, új, egyenes medret váj s a kanyarulat elmarad, tóvá lesz. A kanyarulatnak az élő mederrel való kapcsolata helyén a folyó zátonyt épít és ezzel egészen elrekeszti. Ezt a zátonyt az alföldiek malágnak nevezik s tudják, hogy ilyen helyen könnyű átmenni a különben mocsaras, ingoványos morotván. Lassankint egészen elkülönül a folyótól s morotva (Tisza-ujlak vidékén vápa) lesz belőle. Csendesvizü, iszaposfenekü,

buja növényzettel körülvett, rejtelmes tó ez. Az árvizek lassankint föliszapolják, a belevesző növényi hulladék, az esővitztól belemosott iszap, a levégőből hulló por lassankint feltöltik s száraz mélyedés lesz belőle. Még ilyenkor is könnyű felismerni a hajdani mélyedést. Azok közül, amelyeket ismerek, legmesszebb van a Tiszától néhány morotva Karcag és Kunmadaras tájékán.

Morotvák persze lehetnek nemcsak a fiatal pleisztocénkori térszínen, hanem az alluviális térszínen is. Ezek persze sokkal fiatalabbak, sokkal kevésbé betemetettek s nagyon meglátszik rajtuk, hogy alig-alig váltak még igazán le a folyótól.

A második nagyon fontos és település szempontjából is, erdősítés szempontjából is igen érdekes képződmények az ugynevezett *parti dűnék*.

A Tisza síkján az uralkodó, száraz szél az északi, északnyugati szél. Csak a bánsági, délkeleti zugban váltja ezt föl a délkeleti kossava.

Ha már most a Tisza valamelyik kanyarulata a széllel szemben fejlődik, akkor a fokozatosan oldaltmozduló meder elhagyott partjáról a zátonyok homokját a szél kiragadja, de nem viszi messze, mert a parti növényzet mindjárt megköti. Mivel ez a szakaszos homokkiszállítás több rótában történik a szél alatt fekvő partokon, tehát a Közép-Tiszán a folyó balpartján párhuzamos, hosszú gátak keletkeznek. Csodálatos jelenségek ezek! Hosszu, kanyargós gátak egymás mellett homokból. Kunhalmok, prehisztorikus temetődombok emelkednek rajtuk, mintha fölékesitenék. A gerincek közt rendszeren elszikersedik a terület s ezeknek fakó, gyér növényzete élénken elüt a gerincek üde, buja növénytakarójától.

Legszebben fejlődtek ki a parti dűnék a Tisza balpartján, Tiszafüred és Fegyvernek közt. Ez a terület klasszikus ebből a szempontból. A Tisza jobb partján óriási ártér terjed ki egész a mátraalji eredeti felszín lépcsőfokáig. Délnyugatra a Hortobágy óriási ártéri síksága hajdan szintén víz alatt állott árviz idején. Ez a terület a tengernyi vízből sziget-szerűen emelkedett ki. Gondoljuk meg, hogy nagy árviz ide-

jén a Tokaj—Balmazújváros—Berettyóújfalú—Csongrád—Szolnok—Jászberény—Szerencs—Tokaj pontokkal körülvett terület egyetlen nagy tóvá lett. Ebből emelkedett ki a parti-dűnés terület, mint valóságos sziget. Azért vannak egymás mellett itt sűrűn a nagy községek: Tiszafüred, Tiszaörvény, Tiszaszöllős, Tiszaderzs, Abádszalók, Tiszaigar, Tiszaroff, Kunhegyes, Kunmadaras, Tiszaórs, Egyek stb. A prehisztórikus időkben is sűrű lakossága lehetett, amint a tömérdek régészeti lelet mutatja.

A második, sokkal kisebb parti dűne vidék Szolnoktól délre van, a Tisza balpartján, Szanda környékén, de ez kicsiny. A következő sokkal nagyobb Szentés és Orosháza között. Innen délre már csak egyes, de annál nagyobb parti dűnét találunk. Ilyen a szegedi Öthalom. Akkor keletkezett, amikor a Tisza még tőle nyugatra folyt. Még nagyobb a Majdán és Oroszlámos közt emelkedő gát, Szegedtől délre. De ilyen parti dűnén van Zenta, Ada, Törökbecse stb. is, mert ezek árvízmentes magaslatok voltak.

A Duna mellett csak a Budapesttől délfelé, Bajáig lenyúló fiatal pleisztocénkori terraszon vannak ilyen, ma már meglehetősen elmosódott parti dűnék. Legszebbeket látni Csepel-szigetén, aztán Kiskunlacháza táján, lefelé, egészen a solti tanuhegyig. Ezentul csak nyomokban ismerhetők fel, de már a térszín domborzatában alig-alig szerepelnek.

A délbácskai terraszon óriási morotvák találhatók, de parti dűnék itt nincsenek. Homokos területek ugyan akadnak, s ezek valószínűleg régi parti dűnék, de formájukat már teljesen elvesztették.*

Még csak a jelenlegi folyóárterek, illetőleg alluviális szintek formakincséről kell néhány szót szólnunk. A folyók közül a Duna egészen Kalocsa vidékéig zátonyos, mert durva hordaléka van. Ilyen helyen a zátonyképződés szétágazásokra, fattyúágak keletkezésére szolgáltat okot. Az ártéren sok ilyen szűk, sokszor egészen keskeny, félig-meddig betemetődött fattyúágat látunk s az ágak mélyedéseit egymástól alacsony,

* A morotvákról és parti dűnékről l. Cholnoky: „A Tiszameder helyváltozásai“ Földr. Közl. 1907. XXXV. k. IX—X, füzet.

homokos háta, hajdani zátonyok választják el. Kitünő erdőtalaj ez mindenütt s a gátakkal mentesített területeknek legalacsonyabb részei csakugyan legalkalmasabbak erdőgazdálkodásra, mert savanyu fü terem rajtuk.

Kalocsától lefelé a Duna olyanformán kanyarog, mint a Tisza, mert esése lényegesen megcsökkent. Azért árterén nem elhagyott fattyuágakat, hanem tiszai típusu holt medreket, morotvákat találunk, de sokkal nagyobbakat, mint a Tisza árterén. A Dráva torkolatán alul megint durva törmeléke van a folyónak s nagyobb az esése is, azért megint zátonyosabb, de azért kanyarog is, mert hisz a kétféle típus között fokozatos átmenet van.

A Tisza torkolatán alul megint vegyes jellegű, de a Száván alul megint tipusosan zátonyos sok törmeléke miatt.

Az Alföld minden részén keletkezhetnek *szikes foltok*. Minden olyan helyen, ahol a felszíni víz megáll, az igazi mezei növényzet felvirulását nem engedi meg, mocsári növényzet pedig az időszakosan elöntött területen nem keletkezhetik, ott a talajban sók, többek közt a nátriumhidroszilikát, vagy vízűveg halmozódik fel s ez a talajt annyira összekeményíti, hogy csakánnyal alig lehet vágni. A vízűveg, sajnos, normális hőmérsékletű vízben nem oldódik, azért még öntözéssel is nehéz eltávolítani belőle ezt a sót. De ha a talajt egyszer porrá zúztuk s többé nem engedjük meg a sók felhalmozódását pl. állandó öntözéssel, akkor aztán megjavítható a talaj. De minden kétséget kizárólag bizonyos, hogy először porrá kell zuzni a talajt. Homok lesz belőle. A homok minden szeme vízűveggel összecementezett agyag, de ez irrelevans. Ezt a homokot okszerű trágyázással és öntözéssel nem hagyjuk többé összekeménykedni s akkor kitünő talaj lehet belőle. Csak azt ne várjuk, hogy az összecementező anyagot valamiképen el tudjuk belőle távolítani. Ez nem megy. A többi só öntözéssel kilugozható, de a vízűveget csak forró vízzel tudnánk belőle eltávolítani. Erre tehát ne is gondoljunk, hanem bánjunk vele úgy, mint más sziklával, zuzzuk porrá és aztán ne engedjük többé összekeménykedni. Az igazi futóhomok jó és olcsó trágyának kinálkozik a lazításhoz és az összetapadás megnehe-

zítéséhez. De minderről csak a kísérletek fognak bennünket kellőképen tájékoztatni.

Olyan helyen, ahol nem a felszíni vizek gyűlnek össze stagnálva, hanem ahol az általajból fakad fel a víz s úgy árasztja el a területet, ott nem szikesedés, hanem igazi mocsárképződés van. Ilyen a mély morotvák fenekének képződménye. Amikor már a morotvák a talajviz színe fölé feltöltődtek, akkor azok is elszikesednek, mint pl. az Üllő-lapos, vagy az Oktalan-lapos Kunmadaras és Karcag között. Alulról fel-fakadó víz tölti meg a Keckeméttől délre lévő, nádas mocsarakat, azért ezek nem szikesednek.*

Az Országos Erdészeti Egyesület tradíciója

Irta: *Ormai Kálmán.*

Az Országos Erdészeti Egyesület igazgatóváasztmányának az 1924. évi január hó 23-án tartott rendes ülésén egy eddig elő nem fordult olyan szokatlan esemény játszódott le (lásd: *Erdészeti Lapok* 1924. évi 2. füzet, 42—44. oldal), amely mellett szó nélkül elmenni igazán nem lehet.

Az történt ott, hogy, amidőn a titkár az igazgatóváasztmány tizennégy tagjának lemondásáról jelentését megtette és az erről szóló levelet felolvasta, Kovács Gábor választmányi tag a választmányon ezen lemondások feletti határozathozatala előtt szólásra jelentkezett, ebben bírálat tárgyává téve magának a lemondásnak tényét és annak indokát, figyelmeztet, hogy a lemondottak megfeleltek arról:

1. hogy az egyesületben valamennyien csak egy ügyet szolgálunk;

2. hogy a többség döntése előtt meg kell hajolni annak is, aki más véleményen volt; és

3. latolgatja a lemondás indokául felhozott tradíciót, melyet

* Jelen értekezéshez az illusztris szerző az Alföld morphologiai térképét is csatolta, amely az előadottakat szemléltetővé teszi. Sajnos, a lap anyagi viszonyai ennek közzétételét lehetetlenné tették s így a Földrajzi Közlemények 1910. évi (38.) kötetének X. füzetére hivatkozunk, ahol az már megjelent.

Szerk.